

The background of the cover is a stylized illustration of a woman's back and shoulder. The woman has curly hair and her hand is resting on her shoulder. The illustration is rendered in a soft, painterly style with a color palette of muted blues, purples, and pinks. Overlaid on the lower part of the illustration are several white line-art flowers, possibly hibiscus, with long, thin stems and leaves. The text is overlaid on the right side of the image.

**IRENE
VALLEJO**

**ALGÚ
VA
PARLAR
DE
NOSALTRES**

Columna

IRENE VALLEJO
ALGÚ VA
PARLAR DE
NOSALTRES

Traducció de Núria Parés Sellarès

Columna

TÍTOL ORIGINAL: *EL FUTURO RECORDADO* (2020) I *ALGUIEN HABLÓ DE NOSOTROS* (2017)

PRIMERA EDICIÓ: GENER DEL 2022

© *EL FUTURO RECORDADO*: IRENE VALLEJO MOREU, 2020

© *ALGUIEN HABLÓ DE NOSOTROS*: IRENE VALLEJO MOREU, 2017

© DE LA TRADUCCIÓ: NÚRIA PARÉS SELLARÈS, 2022

© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-2860-6

DIPÒSIT LEGAL: B. 18.613-2021

FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

IMPRÈS A CATALUNYA - PRINTED IN CATALONIA

www.columnaedicions.cat

NOTA

A més de les columnes publicades a l'*Heraldo de Aragón*, aquest volum recull tres textos que l'autora ha considerat oportú incloure: «Assossec», la seva contribució a l'article «Paraules en desús rescatades per escriptors i WMmagazín per donar-los una segona vida (i 2)», publicat a *WMmagazín* el 6 de novembre del 2019; «La ruta dels contes», un article sobre l'escriptor d'Oasca Pedro Alfonso que es va publicar a l'*Heraldo de Aragón* el 17 d'agost del 2010, i el discurs que va pronunciar el 31 de maig del 2019 en l'acte inaugural de la Fira del Llibre de Saragossa.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Principiants

Entre tots els començaments possibles, la tradició europea va escollir l'1 de gener per començar l'any nou. Potser perquè, embolcallat amb la boira o la neu, el món sembla en aquests dies una pàgina en blanc. Però en altres cultures aquesta jornada hivernal és una més en el collaret dels dies. Si retrocedim al nostre passat remot, trobem un calendari diferent, encara aferrat a la vella natura. A la Roma republicana l'any tenia els mateixos dotze mesos que ara, però començava al març. El nostre calendari actual ho delata, ja que els mesos de setembre, octubre, novembre i desembre es diuen així perquè ocupaven els llocs setè, octau, novè i desè. En aquella època la primavera delimitava el pas al temps nou.

El final de l'any només és una convenció, però té un profund valor simbòlic. És moment de fer balanços: en aquesta frontissa anual afloren els records, els remordiments i els bons propòsits. Els romans personificaven aquestes emocions en el déu Janus, que ha deixat el seu nom al mes de gener —evolució de la paraula *Janeiro*, *January* en anglès—. Janus era el patró dels portals, els llindars, les transicions i el llenguatge, que és una porta a l'entesa. Les estàtues representen el déu amb dues cares, una mirant cap endavant i l'altra cap enrere, unint passat i futur. Amb la seva perspectiva bifront, aquesta divinitat —antiga i ambigua— ens recorda que un final sempre és el lloc on comença alguna cosa.

Prehistòria de l'atenció a les persones

Els arqueòlegs contemplen amb sorpresa creixent la nostra prehistòria. Entre les restes humanes de fa dos-cents mil anys s'han trobat fòssils d'adults amb malformacions òssies, sordesa i altres anomalies greus. Com van poder sobreviure i fins i tot arribar a vells? Les anàlisis revelen que, si bé no podien participar en les caceres, van gaudir de la mateixa dieta càrnia que els altres i van ser enterrats respectuosament. Els experts conclouen que aquells homínids amb discapacitat van rebre atencions especials des de la infantesa perquè no es quedessin enrere. Quan va caldre, el grup es va esforçar per compensar les diferències i les necessitats que tenien.

Les lectures més descarnades de la lluita per la supervivència insisteixen en la nostra naturalesa competitiva i en els comportaments despietats. Però aquestes troballes prehistòriques demostren que l'anhel de protegir ens ha acompanyat des del principi, fins i tot en les èpoques més implacables. Dins de la tribu ja existia la solidaritat amb els dependents. Avui, més enllà de l'atzar del naixement, tots entrellacem les vides amb un proïsme remot. L'esforç col·lectiu per crear xarxes de suport, que socorrin estrangers i desconeguts, no va en contra dels instints, només els eixampla. Perquè, en el clan estès del món global, l'altre també és un dels nostres.

Narcisisme

Es parla dels miratges que alimenten l'amor, però també és un miratge creure que no necessitem ningú. Així ho explica el mite grec de Narcís, un noi de bellesa irresistible i cor glacial que va menysprear l'amor de la nimfa Eco. Ella es va aprimar per la pena fins que es va convertir en una veu planyívola, però abans de desaparèixer en l'aire, transformada en una simple ressonància, va demanar que Narcís també conegués un amor impossible. Un dia, Narcís es va ajupir per beure en un riu, es va veure reflectit a l'aigua i es va enamorar de si mateix. Cada vegada que hi acostava la mà, removia l'aigua i es trencava la figura que intentava acariciar. Insensible a la resta del món, Narcís es va deixar morir inclinat sobre el seu reflex. En el lloc de la seva mort hi va brotar una flor, el narcís, amb pètals blancs al voltant d'una corona groga, que encara sembla que flexioni el cap sobre la tija tot buscant un mirall per a la seva pròpia bellesa.

Oscar Wilde, que sabia com abunda el narcisisme, va escriure una continuació per a la llegenda clàssica. Quan Narcís va morir, el riu on es mirava es va adonar que totes les seves gotes d'aigua no eren llàgrimes suficients per plorar-lo. «Esclar que l'estimaves —van dir les flors de la riba—. Era tan guapo!». «Però no era per això que l'estimava», va sospirar el riu. «Doncs per què?». «Perquè quan s'inclinava, jo podia veure la bellesa de les meves aigües en els seus ulls».

Mirar-se el melic

Els éssers humans tenim la debilitat de creure que som el melic del món. És un miratge que domina les persones i els pobles, una curiosa fixació en els habitants d'un planeta esfèric. Els antics grecs explicaven que el déu Zeus, decidit a esbrinar on era el centre de la Terra, va deixar anar dues majestuosos àligues perquè volessin a la mateixa velocitat des dels dos confins de l'univers. No cal dir que les aus es van trobar en un lloc de Grècia, Delfos, assenyalat per a la posteritat amb una pedra ovalada a la qual van anomenar *ónfalos* ('melic'). Davant d'aquesta llegenda, els xinesos d'aquell temps haurien somrigut amb suficiència, ja que ells anomenaven el seu país Zhonghuó, que significa 'terra central', perquè estaven convençuts que era el melic mundial.

Gairebé tots els pobles s'han considerat superiors als altres i han pensat que el seu territori ocupava la posició central del planeta. Els mapes ho revelen. Des de sempre, qui cartografia el món es reserva el centre. De fet, la projecció cartogràfica més utilitzada a Occident durant els últims quatre segles, coneguda com a Mercator, té distorsions que col·loquen Europa en el centre i fa semblar que el nord és més gran que el sud. Els planisferis pels quals viatgem amb els ulls i naveguem amb la punta del dit ens dibuixen enormes i centrals, desplegats en un hemisferi nord que ocupa dos ter-

ços del plànol i relega l'hemisferi sud només a un terç. O sigui que nosaltres mateixos confirmem la regla: cadascú es pensa que és al centre, i per això el món té més melics que seny.

Passió i distància

L'ansietat per triomfar foragita el plaer i anul·la el talent. En els campionats més importants, els esportistes, cautelosos per no cometre errors, aclaparats per la transcendència de l'esdeveniment, sembla que perden brillantor i alegria.

Fa vint segles, el filòsof Epictet, ciutadà d'una civilització que omplia a vessar els estadis per vibrar amb els espectacles de competició i lluita, va trobar semblances entre l'art de viure i el joc de pilota. Segons el filòsof, l'esport és una metàfora que ens ensenya la manera de combinar la despreocupació i l'afany. Ens anirà més bé si afrontem les nostres tasques amb constància i alhora amb una mica de lleugeresa infantil. «Això és el que fan els que juguen bé a pilota: a ells no els importa la pilota com a objecte, els importa la manera de tirar-la i entomar-la. Aquí és on rau l'harmonia, la ràpida, el mestratge». Els grans jugadors són els que, sense obsessionar-se per la pilota, entenen l'estratègia en conjunt, inventen jugades i cedeixen als altres l'emoció de culminar-les. Epictet conclou que «en les nostres tasques hauríem de tenir l'anhel de perfecció del jugador més hàbil i al mateix temps una certa dosi d'indiferència com la que sentim per la pilota». En comptes de prendre'ns l'esport cada vegada més seriosament, potser ens convindria portar l'esperit del joc a la vida.

Benefici brut

Les paraules tenen història, canvien de significat a mesura que les persones canviem d'idea. Per això, l'evolució d'alguns conceptes ens retrata com a societat. Penso en un terme molt comú: *benefici*. En llatí volia dir 'fer bé les coses', aquell peculiar orgull dels oficis manuals de temps passats. L'esforç del ferrer, del terrissaire o del fuster per aconseguir el millor resultat en cada peça, sense afany de guanyar diners, de competir, de destacar o ni tan sols de vendre més. Simplement per plaer, per amor a la feina ben feta. Des de petita, em fascina observar els artesans hàbils: els gestos precisos, el ritme exacte de les mans, el silenci absort. A aquesta pulcritud alludia l'antic benefici, que també significava 'protecció'. Perquè les coses ben fetes tenen cura de nosaltres.

Amb el pas dels segles, la paraula *benefici* va començar a expressar una cosa diferent: el marge de guanys, la rendibilitat de les inversions, la diferència (avantatjosa) entre el que costa produir una cosa i el preu de venda. D'aquesta manera, algunes persones sense escrúpols l'han transformat just en el contrari, en un incentiu per lucrar-se fent les coses malament: habitatges amb materials poc sòlids, combustibles que contaminen, pròtesis perilloses per a la salut, aliments amb substàncies addictives. Aquí és on hi ha el perill: la set de beneficis pot convertir-se en un malefici.

El plaer dels estranys

Algunes persones dediquem moltes hores de la nostra vida al plaer desenfrenat. Ho fem estirades, assegudes, ajagudes, arraulides. Al llit, esclar, però també en altres llocs. A vegades de bocaterrosa, a vegades de panxa enlaire. Una veu ens xiuxiueja a l'orella i tot d'una s'esfuma el món que ens envolta. Llavors comença el ritual pausat de les carícies: les mans acaronen les pàgines del llibre; els ulls, les fileres de lletres. En alguns instants gloriosos, llegir frega la felicitat.

Quines seqüeles provoca el vici inconfessable de la lectura? El filòsof Richard Rorty pensa que ens canvia la ment de manera irreversible. Desenvolupem una anomalia anomenada *ulls interiors*. Descobrir els personatges d'una història és semblant a conèixer gent nova, comprendre el seu caràcter i les seves raons. Com més diferents són aquests personatges, més ens amplien l'horitzó i enriqueixen el nostre univers. Segons Rorty, la literatura no només canvia el contingut dels nostres pensaments, sinó també el continent. No el que percebem, sinó l'aparell mateix de percepció: la literatura ens ajuda a construir una nova capacitat de comunicació amb éssers diferents. Gràcies als llibres, habitem la pell dels altres, acariciem els seus cossos i ens enfonsem en la seva mirada. I en un món narcisista i egòlatra, el millor que li pot passar a algú és ser tots.

La dinàmica de l'amor

Volem l'impossible. Si comença a ser possible, deixa de ser el que volíem. Aquesta és la llei de la dinàmica de les nostres passions, segons el poeta Marcial. Ell va escriure al segle I dC: «Em persegueixes, fujo: fuges, et persegueixo. Aquest és el meu caràcter: no vull la teva atenció, vull el teu rebuig».

Aproximadament cinc segles abans, Plató havia inventat un mite per explicar la nostra perpètua insatisfacció. Originàriament, els humans érem éssers dobles, amb dos sexes, quatre braços, quatre cames i dos caps damunt de dos colls. Per moure's de pressa, aquells éssers que vam ser feien tombarelles agafant impuls alternativament amb les cames i els braços, vuit extremitats en total. Amb les capacitats duplicades, tenien una força prodigiosa, fins al punt que es van tornar arrogants i van desafiar els déus. Zeus els va castigar tallant-ne cadascun en dues parts i els va advertir que, si no rectificaven, els partiria un altre cop i haurien d'anar a peu coix. Els va fer un tall i després va estirar la pell seccionada fins al que ara és el melic, com si tanqués una bossa amb un cordill. Des de llavors ens sentim incomplets, el que ens falta ens provoca el mateix dolor que un membre amputat molt després de l'operació. Quan ens sembla que reconeixem en una altra persona alguna cosa de la nostra meitat perduda, l'abracem, intentant sentir-nos un de sol, com al principi.

Marcial, en canvi, diria que aquesta idea ens agrada precisament perquè és inabastable. Segons ell, si per un miracle trobéssim la nostra meitat, no ens fondríem amb ella: sortiríem corrent darrere d'una altra persona més incompatible.